

Duinonderzoeker Dick van der Laan:

"Het echte duinonderzoek moet blijven bestaan"

door Anneke Helmens en Theo Verstrael

Dick van der Laan kan met recht een duinonderzoeker in hart en nieren worden genoemd. Reeds 29 jaar werkt hij bij het Biologisch Station "Weevers' Duin" op Voorne. Naast het wetenschappelijk onderzoek aan duinvegetaties houdt Van der Laan zich ook al jarenlang bezig met allerlei ontwikkelingen, die natuur en milieu van de duinen van Voorne bedreigen. Een ontmoeting met een veelzijdige en vooral sympathieke natuurbeschermer.

Het onderzoek van Van der Laan is gericht op de relatie milieu en vegetatie; welke milieufactoren bepalen in welke mate het voorkomen van diverse vegetaties. Vooral de vegetatieveranderingen in vochtige duinvalleien en de rol van het grondwater en de bodemsamenstelling daarbij hebben zijn interesse. Dit onderzoek loopt inmiddels al ruim 20 jaar. In die tijd is een schat aan gegevens verzameld op grond waarvan ook het beheer van de valleien aan wijzigingen onderhevig is geweest. Zo is onlangs op basis van p.q. gegevens in een plagproef die door "Weevers' Duin" is uitgevoerd door prof. Van der Maarel voorgesteld om in het gebied van het Zuidhollands Landschap (zie figuur 1) vochtige duinvalleien af te plaggen. Is dat een goed idee?

Van der Laan: "Prima idee! Het is een leuke combinatie van fundamenteel en beheersgericht onderzoek. Door af te plaggen kun je vrijwel vanuit de nulsituatie de successie volgen, hetgeen met het tot nu toe toegepaste maaien niet mogelijk was. Bovendien worden er door afplaggen meer voedingsstoffen uit het systeem weggehaald dan bij maaien terwijl ook de opslag van Kruiplwilg wordt tegengegaan. B.v. door de natuurlijke grondwaterstandswisselingen zit er veel dynamiek in het systeem, die nog wordt versterkt door andere factoren. Het volgen van de ontwikkelingen in een geplagde situatie kan ons daarom veel inzicht geven in deze dyna-

miek."

Begrazen

Tot in het begin van deze eeuw werd in het duingebied van Voorne vee geweid. De koeien zorgden ervoor, samen met de toen zeer talrijke konijnen, dat het duin schraal en weinig begroeid was. De veehouderij werd echter i.v.m. de aantasting van de zeeverende functie verboden en verdween uit het gebied. Later, in de vijftiger jaren, brak myxomatose uit onder de konijnen. Samen met de grote aanvoer van voedingsstoffen uit de lucht hebben deze ontwikkelingen geleid tot een sterke verstruiking van het duingebied (zie ook Duin 1985-1). Om aan dit ongewenste proces een halt toe te roepen bestaan er volgens Van der Laan bij het Zuidhollands Landschap vergevorderde plannen om weer vee te laten grazen in het duin. "Op de schorren bij het Oostvoornse Meer en op de voormalige strandhaak loopt al jaren vee. Deze dieren blijken goed in staat om nieuwe opslag van Duindoorn tegen te gaan. Het lijkt daarom zinvol om ook in het duin zelf een begrazingsbeheer te gaan voeren, maar hieraan kleven nog enige praktische bezwaren, waaronder financiële en veterinaire perikelen. Door begrazing zou het duin weer opengelegd kunnen worden, waardoor de konijnen weer hun gang kunnen gaan. Gekombineerd met selectieve kappen en be-

Dick van der Laan.

grazing door reeën zou verdergaande verstruiking kunnen worden tegengegaan."

Vossen en aalscholvers

De kans is groot dat vossen in de nabije toekomst in de duinen van Voorne hun intrede zullen doen. Wat vindt Van der Laan van een dergelijke ontwikkeling?

Van der Laan: "Schitterend op zich, een aanwinst voor het ecosysteem. Ik ben niet bang voor ongunstige invloeden, zoals het teruglopen van de konijnenstand. De jacht in het gebied, waar ook de reeën het slachtoffer van zijn, baart mij veel meer

zorgen."

Zijn de aalscholvers een aanwinst? "Jazeker. Het aquatische systeem van het Breede Water zal er zeker door veranderen maar ik zou de kolonie niet graag willen missen. Het is echter mogelijk dat de vogels hun milieu zullen verpesten want de hoge struiken, waar ze graag op landen en in nestelen, verdwijnen langzamerhand door de invloed van de uitwerpselen."

Bedreigingen

Het duingebied van Voorne is de afgelopen 50 jaar sterk veranderd. Dit heeft niet alleen te maken met de invloed van koeien en konijnen, maar in steeds sterkere mate met de achteruitgang van het milieu in en rond Voorne. Het lijstje met actuele en potentiële bedreigingen is inderdaad onthutsend.

Van der Laan: "Toen ik op Weevers' Duin begon, lag aan de overkant het natuurgebied De Beer. Dat werd korte tijd later vergraven voor de aanleg van Europoort en de Maasvlakte. Hierdoor kregen de duinen van Voorne een meer van de zee afgeschermd ligging. De invloed van zee en wind via de saltspray werd vooral in het noordwesten minder waardoor halofiele (zoutminnende) plantensoorten in dat deel sterk achteruitgingen. Dit zal worden versterkt door de aanleg van het baggerspeciedepot op de kop van de Maasvlakte.

Daarnaast hebben de aanleg van de Brouwersdam en de afdamming van het Oostvoornse Meer, uitgevoerd in het kader van de Deltawerken, grote veranderingen tewegegebracht in het geulen- en platenpatroon voor de kust van Voorne. Er is een zandbank ontstaan, door de Maasvlakte ligt de kust in de luwte en is er dus geen branding meer aanwezig. Op het strand wordt nu slib afgezet, zand bereikt het strand niet meer waardoor de vorming van nieuwe duintjes onmogelijk wordt. Het gebied krijgt een wadachtig karakter.

En natuurlijk is er de zure neerslag die een grote belasting van de duinen met o.a. nitraat tot gevolg heeft."

Voor de toekomst ziet Van der Laan nog meer grote bedreigingen op Voorne afkomen. Hij noemt met name de tweede fase van het Slufterplan (uitbreiding van het nu in aanleg verkerende baggerdepot) en de plannen voor een gigantische Pomp-Accumulatie-Centrale (PAC) voor de Brou-

wersdam. Van der Laan: "Zo'n PAC moet onder geen enkel beding waar dan ook zo pal voor de kust worden aangelegd."

Zeewering

Dat menselijke ingrepen ook soms onverwachte gevolgen voor de natuur kunnen hebben, illustreert Van der Laan aan de hand van de versteviging van de zeewering op Voorne. Bij de Groene Punt, waar een vallei vroeger rechtstreeks in verbanding stond met de zee, is de zeereep door Rijkswaterstaat kunstmatig op Delta-hoogte gebracht. Van der Laan vertelt dat de biologen hadden gewaarschuwd dat dit, gezien de hydrologische situatie ter plekke, geen succes zou worden. Zij kregen gelijk want de duinverbreding had een sterke verhoging van de grondwaterpiegel tot gevolg waardoor de Groene Punt blank kwam te staan. De nieuwe duinenrij begon daardoor aan de binnenkant af te kalven! Als oplossing werd, in overleg met Rijkswaterstaat en het Waterschap gekozen voor het pompen van het teveel aan water naar het Breede Water. Bij heel hoge waterstanden in het Breede Water kan ook nog water naar de polder aflopen.

Momenteel wordt langs de gehele Voornse kust de zeewerende duinenrug verzwaard in het kader van de Delta wet. Het grootste gedeelte is al klaar, langs de zuidwestkust is nog een deel in uitvoering. De effecten daarvan zijn gigantisch maar hadden nog ernstiger kunnen zijn als het oorspronkelijke plan, de hoogwaterkering midden in het duin aan te leggen, zou zijn gerealiseerd.

Van der Laan: "Bij eerdere verzwa-

ringen werd het duin landwaarts verzwaard. Hierdoor werden echter de achterliggende valleien gedeeltelijk dichtgeschoven. Nu hebben we echter de toezegging gekregen dat na deze verzwaring de duinenrij **niet** verder naar achteren zal gaan maar dat zand op het strand wordt gedeponeerd. Daarmee wordt het unieke duingebied van Voorne in ieder geval voor nog een bedreiging gespaard." "Wat nu de binnenteeën is, zal binnenteeën blijven" is ons toegezegd.

Toekomst Weevers' Duin

Weevers' Duin is een onderdeel van het Instituut voor Oecologisch Onderzoek (I.O.O.), waarvan de hoofdvestiging in Heteren in de Betuwe staat. Het I.O.O. is één van de onderzoeksinstituten van de Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen.

Van der Laan vertelt dat er momenteel vergevorderde plannen zijn om het oecologisch onderzoek van het instituut te concentreren in Heteren uit oogpunt van "kwaliteitsverbetering en efficiency-verhoging". In de toekomst wordt een verdergaande fusie van K.N.A.W.-instituten niet uitgesloten. Maar wat gebeurt er dan met Weevers' Duin?

Van der Laan: "De onderzoeksactiviteiten van ons instituut worden hier beëindigd. Ik vind het betreurenswaardig dat dat staat te gebeuren. Het is toch vreselijk jammer dat zo'n modern geoutilleerde onderzoekgelegenheid wordt opgegeven. Het gebouw in combinatie met de ligging in een zo rijk gevarieerd gebied als Voorne is ideaal voor het aanpakken van tal van oecologische problemen op velerlei gebied. Eén van de argumenten die voor de opheffing

Het oudste van de twee gebouwen van Weevers' Duin.

worden gehanteerd, is dat duinonderzoek geen taak is voor de KNAW. Ik moet toegeven dat door de richtingsverandering bij het instituut het onderzoek zich helaas meer afspeelt in lab, kas en klimaatkamers en de aandacht voor het veld sterk is verflauwd. Maar over een aantal jaren kan dat weer totaal anders liggen.

Persoonlijk vind ik het type oecologisch onderzoek waar iedereen nu achteraan holt een vorm van luxe die we ons niet kunnen permitteren. Er liggen zoveel vragen onbeantwoord, vragen die voortkomen uit de door de mens veroorzaakte achteruitgang van het milieu. Zeker van oecologen mag je toch een flinke dosis betrokkenheid bij een goed landschaps- en natuurbeheer verwachten. In dat verband heb ik moeite met het argument dat duinonderzoek geen taak is voor een KNAW-instituut. Nog niet eens zo lang geleden dacht het KNAW-bestuur daar heel anders over. Ik herinner aan uitspraken van de voorzitter van de Afdeling Natuurkunde en de voorzitter van de Sectie Biologie in de in 1968 uitgegeven brochure "Voorne in de branding". Daarin zeggen ze ondermeer dat "het duingebied van Voorne niet alleen om zijn uitzonderlijke biologische waarde van beteke-

nis is maar vooral door de mogelijkheden die er liggen voor *fundamenteel* biologisch onderzoek en wetenschappelijk onderwijs in dit soort onderzoek". Ze wijzen daarbij op het grote maatschappelijke belang van onderzoek naar de relaties die tussen onderzoek naar de relaties die er bestaan tussen organismen en hun milieu voor een beter beheer van het sterk aangetaste landschap en van nog niet of minder aangetaste landschappen in ontwikkelingsgebieden. Kijk, dat is andere taal. Nu stelt het KNAW-bestuur de minister voor de onderzoeksactiviteiten in Oostvoorne te beëindigen.

Gelukkig is er een lichtpuntje. De KNAW ontkent het belang van het handhaven van een faciliteit voor veldonderzoek en voor onderzoek ten behoeve van het beheer niet. Het bestuur zegt bereid te zijn een dergelijke faciliteit te steunen, als ook anderen in de financiering daarvan bijdragen. Daarom ben ik erg gelukkig met het initiatief voor de oprichting van een Centrum voor Duinonderzoek (zie Duin 86-4). Ik hoop van harte dat zo'n centrum van de grond komt. Ik vind dat er in Nederland een wetenschappelijke duininstituut moet blijven waar zowel funda-

Primaire duinvallei "het Vliegveld". Hier wordt een maaibeheer gevoerd (foto: D. van der Laan).

menteel onderzoek als beheersgericht toegepast onderzoek kan plaatsvinden. Overigens, een combinatie van deze beide richtingen, beheersgericht fundamenteel onderzoek is zeer goed mogelijk. Zie dat niet als een spelletje met woorden, ik meen dat daar inhoud aan kan worden gegeven."